

Юрій ДАРМОГРАЙ

*здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня
кафедри історії України, археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка*

**АГРАРНІ ВІДНОСИНИ В ГАЛИЧИНІ
УПРОДОВЖ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Перша світова війна суттєво змінила економічний і соціальний лад у Східній Галичині. З початком активних бойових дій між російськими військами Південно-Західного фронту та австро-угорською армією у серпні 1914 р. більша частина західноукраїнських земель опинилася під окупацією російської імперії. В умовах війни російська адміністрація зіткнулася з необхідністю вирішення аграрного питання, що мало б сприяти інтеграції регіону в структури імперії та забезпеченню життєдіяльності місцевого населення. Складні економічні умови, викликані війною та мобілізаціями, призвели до значних руйнувань матеріально-технічної бази аграрного сектору, дефіциту робочої сили, зниження врожайності та стрімкого зростання цін на продукти харчування.

Попри численні труднощі та кризові явища, російська окупаційна влада намагалася розробити і реалізувати заходи щодо підтримки сільського господарства. Проте їхня політика часто зосереджувалася на захисті інтересів великих землевласників, що створювало нові виклики для селянського населення і знижувало ефективність аграрних реформ.

Метою статті є аналіз діяльності російської окупаційної адміністрації в аграрному секторі Східної Галичини в період 1914–1917 рр., зокрема, зосередження на політиці вирішення земельного питання та її впливі на соціально-економічні процеси в регіоні.

Початок бойових дій між російськими військами Південно-Західного фронту та австро-угорськими арміями в серпні 1914 р. спричинив окупацію значної частини західноукраїнських земель російською імперією. Це змусило окупаційну владу розробити пріоритетні напрями економічної політики, одне з яких стосувалося вирішення земельного питання, що набуло особливої ваги в контексті інтеграції Східної Галичини з росією. Окупаційна адміністрація, прагнучи забезпечити соціально-економічну стабільність в регіоні, звернула увагу на соціально-економічні фактори, що впливали на перебіг війни.

З початком війни господарство Галичини зазнало значного руйнування, у результаті воєнних мобілізацій австрійська влада залишила в селах менш ніж 50 % працездатного населення. У результаті браку робочої сили та військових дій, припинилося постачання техніки й добрив, що вплинуло на стан тваринництва. Багато робочої худоби було мобілізовано на військові потреби, а епідемії серед тварин через відсутність ветеринарного догляду ще більше погіршували ситуацію. Це спричинило значне скорочення посівних площ та падіння врожайності: у деяких повітах Галичини залишилися незасіяними від 50 – до 85 % посівних площ. Відсутність продовольства спричинила голод, високі ціни на продукти й масову міграцію населення до міст, що призвело до пролетаризації та люмпенізації галицького селянства. Натомість російська влада намагалася вирішити земельне питання, щоб запобігти голоду та забезпечити життєдіяльність населення. У 1914 р. депутат Державної Думи росії Д. Чихачов наголошував на необхідності закупівлі приватновласницьких земель для передачі їх малоземельним селянам. Також він пропонував ліквідацію місцевого єврейського землеволодіння, вважаючи, що це можна здійснити під час військових дій. Згодом створено комісію під керівництвом ревізора А. Кофода, яка займалася вивченням соціально-економічного стану та земельного питання в Галичині. А. Кофод пропонував викупити землі польських і єврейських

землевласників через Селянський банк, але більшість членів комісії вважала, що ці дії не принесуть бажаного результату через високі ціни на землю та відсутність державного земельного фонду в регіоні. Тому комісія також розглядала варіант переселення галицьких селян до Сибіру.

13 листопада 1914 р. надано додаткове роз'яснення до циркуляру, згідно з яким конфіскація підлягала лише тим маєткам, власники яких вели діяльність, що мала злочинний характер щодо російської влади. Проте ліквідація земельної власності не завжди стосувалася навіть тих польських поміщиків, які активно виступали проти росії. Цю тезу підтверджує указ, виданий 7 грудня 1914 р. тернопільським губернатором, у якому наказано не конфісковувати маєтки графів Боварських. Останні, через міжнародні організації, добивалися збереження своїх прав на землю в районах, окупованих російськими військами [2, арк. 7]. Окупаційна адміністрація активно захищала майнові інтереси великих землевласників, демонструючи таким чином певну вибірковість у застосуванні конфіскаційних заходів. Земельна реформа була ключовим напрямом російської політики в регіоні. Однак замість того, щоб реально підтримати місцеве селянство, окупаційна адміністрація фактично залишила його інтереси поза увагою. Багато представників влади виступали за конфіскацію земель польських та єврейських землевласників, але фактичні дії зводилися до забезпечення захисту їхньої власності. Попри те, що частину земель передавали в оренду місцевим селянам, орендна плата була непосильною для багатьох, а тривалість оренди обмежувалася одним сезоном, що не дозволяло селянам розраховувати на стабільне використання земельних ділянок.

Восени 1914 р. воєнний генерал-губернатор Галичини Г. Бобринський видав наказ про конфіскацію майна великих землевласників, але конфіскації відбувалися вибірково й часто охороняли майно великих поміщиків. Такий підхід відображав намагання окупаційної влади захистити майнові інтереси великих землевласників, залишаючи інтереси селянства осторонь. Аграрні відносини в Галичині під час Першої світової війни зазнали глибоких змін та випробувань, зумовлених російською окупаційною політикою та військовими діями. Війна спричинила масштабне знищення господарства, зменшення робочої сили через мобілізації та арешти, що, разом із дефіцитом сільськогосподарської техніки і добрив, призвело до значного скорочення посівних площ та падіння врожайності. Натомість російська окупаційна адміністрація спробувала реорганізувати аграрний сектор, проте основну увагу приділила збереженню інтересів великих землевласників, а не селянства. Попри запроваджені заходи для підтримки сільського господарства, зокрема, створення продовольчого відділу і закупівлі насіння та худоби, багато ініціатив виявилися неефективними через нестачу ресурсів і брак логістичної організації.

Таким чином, аграрна політика російської влади в Галичині лише частково полегшила становище селянства, зберігаючи водночас майнові привілеї великих землевласників і створюючи передумови для соціальної напруженості.

Список використаних джерел

1. Кучера І. В. Діяльність російської окупаційної влади в аграрному секторі економіки Східної Галичини в роки Першої світової війни // Український селянин. 2005. Вип. 9. С. 149–152.
2. Державний архів Тернопільської області. Ф. 322. Оп. 1. Спр. 37.